

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ І ЧИННИКИ САМОТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

УДК:159.923

Коломієць Леся Ігорівна

Кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця (Україна)

Григорук Євгенія Василівна

Студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця (Україна)

Анотація. У статті проаналізовано зміст і чинники самотності особистості. Самотність визначається як багатовимірний конструкт та інтегративна полікомпонентна характеристика, яка пронизує всі сфери людського життя. Наводиться методологічний аналіз попередніх досліджень самотності особистості та визначається психологічна природа цього явища. Висвітлено деякі теоретичні підходи до уточнення генезису та сутності самотності особистості. Систематизовано чинники й умови її появи, прояву та стійкості. Обґрунтовано теоретичні складові самотності в сукупності індивідуально-психологічних й соціально-психологічних чинників. На основі аналізу, узагальнення й систематизації наукових джерел розроблено теоретичну модель розуміння поняття «самотність особистості».

Ключові слова: самотність особистості, види самотності, складові самотності, чинники самотності, теоретичні підходи до тлумачення самотності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нині в умовах безперервного розвитку цивілізації кожна людина впродовж життя включена у систему численних соціальних взаємодій та сто-

сунків. Зниження кількості та якості соціальних контактів, поверховий характер стосунків, невдоволеність реальною емоційною близькістю зі значущими людьми спричиняє негативні переживання, серед яких не останнє місце займає почуття самотності. Самотність особис-

тості може переходити у стійкий психічний стан, що виражається у відчутті повного само-відчуження, яке може провокувати психічні розлади й соціальну дезадаптацію особистості.

Поняття самотності як комплексного психологічного феномену нині є багатограним, неоднозначним та складним для розуміння, а, отже, й наукового дослідження. Самотність, з одного боку, є глобальним, сутнісним, соціально зумовленим явищем з недостатньо чіткими критеріальними ознаками; з іншого боку, є фактором складного психічного переживання, яке зачіпає глибини людської свідомості, що створює складність побудови його наукової теорії [3, с. 9]. Протиріччя на теоретичному й емпіричному рівнях дослідження цього явища переводить його в ранг актуальних для наукового сприйняття проблем в умовах стрімкої глобалізації суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема самотності особистості є об'єктом пильної уваги в різних галузях науки: психології, філософії, педагогіці, культурології, соціології, що вказує на її інтегративний характер, теоретичну та практичну значущість. З кожним роком збільшується кількість робіт, що присвячена детермінантам, проявам та генезису самотності, однак єдиної теоретичної моделі, яка б пояснювала сутність та всю багатогранність даного поняття й досі немає. Окремим її аспектам присвячували наукові розвідки вітчизняні та зарубіжні науковці. У контексті нашого дослідження цінними для

визначення поняття «самотність» є думки Л. Айвазян, Р. Вейса, О. Долгінової, О. Лафтерова, К. Мустакаса, Л. Пепло, Д. Перлмана, К. Роджерса; змісту й чинників самотності особистості – К. Андерсона, В. Джонса, Т. Довбій, В. Кізіми, І. Кона, Я. Коломинського, Н. Куніциної, П. Мерфі, М. Міцелію, Б. Мораша, Р. Олпорта, Д. Рісмена, Л. Сімонової, С. Трубнікової; обґрунтування психологічних особливостей самотності – Л. Колісник, В. Лашук, К. Скороходька, Р. Попелюшка, Г. Шигівалієвої та інших науковців.

Мета статті – проаналізувати зміст, обґрунтувати складові й чинники самотності особистості, що може в подальшому стати основою для побудови її теоретичної моделі й комплексної діагностики.

Виклад основного матеріалу. Самотність як певна форма ставлення особистості до навколишнього світу, викликана порушенням комунікації між нею та іншими суб'єктами взаємодії, виражається в стані дисгармонії, відірваності від світу, почутті власної непотрібності або, навпаки, незначущості світу в порівнянні з власними переконаннями й потребами, фіксації на суб'єктивних відчуттях, думках і переживаннях, а також на сприйнятті навколишнього світу виключно через призму суб'єктивного досвіду, в якому осмислюється дефіцит комунікативних соціальних зв'язків.

Самотність є одним з тих психологічних чинників, які впливають на емоційний

стан людини, є сукупністю її емоцій, що виникають у відповідь на відчутний дефіцит (якісний і кількісний) у соціальних контактах. Самотність поширена серед людей, які не мають близьких стосунків, у яких відсутні дружні зв'язки. Люди можуть опинитися в умовах самотності (наприклад, експериментальна, географічна, соціальна ізоляція тощо). Все це викликає гострі емоційні реакції, котрі спричиняють в низці випадків психологічний шок, який характеризується тривожністю, депресією, а також актуалізує потребу у взаємодії. Зазвичай, самотність визначається як сукупність почуттів, переживань (відчай, тривога, депресія, почуття горя, відчуження тощо), екстеріоризованих реакцій (у відповідь на неможливість задоволення потреби у міжособистісних контактах персоніфікуються предмети, тварини, що оцінюється як захисні реакції і розглядається в рамках психологічної норми), нудьга, нетерпіння, неможливість зосередитися, нелюбов до себе (відчуття власної непривабливості), побоювання. Відсутність різноманітних стосунків не лише призводить до самотності особистості, а й може стати причиною її серйозних проблем зі здоров'ям [5, с. 48].

Різнманітність поглядів стосовно проблеми самотності зумовила виникнення великої кількості підходів, які розглядають цей феномен як з негативної точки зору, вважаючи самотність деструктивним фактором розвитку особистості, так і з позитивної, як необхідний

етап її самоприйняття та саморозуміння. Так, зокрема, негативне забарвлення семантики поняття «самотність» в контексті психологічного здоров'я особистості звучить у наукових публікаціях представників психодинамічного, інтеракціоністського, когнітивного, соціологічного й феноменологічного підходів.

У рамках психодинамічного підходу (Р. Бертон, Г. Зілбург, М. Ліберман, Г. Салліван, З. Фрейд, Ф. Фром-Рейхман) самотність пояснюється через сукупність таких рис особистості як нарцисизм, агресивність та манія величчя, що є вродженими або формуються впродовж життя. З. Фрейд, а згодом і його послідовники, надавали великого значення раннім впливам на особистісний розвиток дитини, як причинам формування «комплексу самотності» [4, с. 17]. За переконанням науковців, будучи дитиною, оточеною гіперопікою, акцентуваною любов'ю та захопленням з боку сім'ї та оточення, в майбутньому особистість нерідко матиме комплекс власної величчя та значущості, що призводить до потреби бути об'єктом любові та обожнювання для інших людей. Оскільки ця потреба часто не підкріплюється оточенням, у нарцисичної особистості виникає дефіцит спілкування, що провокує розвиток почуття самотності.

У свою чергу, Ф. Фром-Ріхман припускав, що самотність має руйнуючий характер, призводить до розвитку психотичних станів, перетворює людей в «емоційно паралізованих та безпомічних».

Варто зауважити, що в публікаціях розробників психодинамічного підходу мало або взагалі не розглядаються ситуативні фактори самотності, які, на думку представників інших підходів, провокують її виникнення.

Р. Вейс, В. Серма, як представники *інтераціоналістського підходу*, наголошують на необхідності виділення ситуативного й особистісного аспектів самотності. Вони стверджують, що самотність можуть провокувати як певні соціальні ситуації, так і суб'єктивно-особистісна схильність до переживання цього стану. Поєднання обох чинників призводить до емоційного переживання самотності, або до соціальної ізоляції.

Р. Вейс вважав доречним самотність поділяти на два види – соціальну та емоційну, які різняться за першопричинами й афективними реакціями. Перший вид провокує обмеженість соціальних контактів, відсутність доступного кола спілкування, другий – брак тісної, інтимної взаємодії з іншою людиною [4, с. 21].

Когнітивісти (М. Міцелі, Б. Мором, Л. Пепла, К. Рук та ін.) визначали самотність конструктором свідомості. Дослідники стверджували, що як тільки індивід усвідомлює невідповідність між бажаним і досягнутим рівнем соціальних контактів, він відчуває самотність [5, с. 112]. Тобто, усвідомлення власної самотності та фокусування на ній власних емоційних переживань, прийняття власного стану самотності, стає провідником для цього

психологічного явища в житті людини. Представники когнітивного підходу наголошують на впливі на розвиток відчуття самотності характерологічних і ситуативних факторів, минулого і теперішнього досвіду особистості та переживання нею стану самотності.

У контексті *соціологічного підходу* (К. Боумен, Д. Рісмен, Ф. Слейтер) самотність тлумачиться як нормативний, загальний статистичний показник, що характеризує динамічні процеси у суспільстві. Причиною самотності, на думку науковців, може бути будь-яка зміна соціальних інститутів, що не залежить від індивіда. У цьому контексті, особистості, що зорієнтовані на інших, створюють «самотній натовп», який потребує схвалення та уваги з боку значущого оточення, але не отримує їх. Саме це й провокує самотність та збільшення «самотнього натовпу».

Представниками *феноменологічного підходу* у тлумаченні феномену самотності є, зокрема, Т. Джонсон, К. Роджерс, У. Селдер. К. Роджерс, зокрема, розглядає самотність як відчуття, що виникає унаслідок конфлікту між особистістю і зразками поведінки, нормами буття в суспільстві [2, с.112]. Причина самотності, таким чином, знаходиться всередині індивіда, в феноменологічних невідповідностях його уявлень про власну особистість, тобто у розриві між бажаним та реальним «Я».

На відміну від проаналізованих вище наукових поглядів, своєрідна позитивна

оцінка стану самотності прослідковується в інтимістському й екзистенційно-гуманістичному підходах.

В основі *інтимістського підходу* (В. Дерлега, С. Маргуліс) лежить припущення про те, що людина прагне до рівноваги між бажаним і досягнутим рівнем соціального контакту. Для пояснення самотності представники цього підходу використовують терміни «інтимність» та «саморозкриття» [2, с. 113]. Для психічного здоров'я особистості важливо зберігати баланс між інтимністю, що призводить до саморозкриття особистості, та формальним спілкуванням. Порушення такого балансу в бік його схематизації може стати фактором виникнення самотності. Під схематизацією мають на увазі прагматичність, формальність, поверховість та швидкоплинність соціальних контактів, їх визначення як таких, що не зачіпають глибинну психічну реальність особистості.

Екзистенційний підхід (Б. Мьюскович, К. Мустакас, І. Ялом) шукає витоки самотності у людській природі, тобто особистість визнається перманентно самотньою. Самотність активізує творчі сили людини і створює основу для оновлення її особистості [4, с. 36].

К. Мустакас виділяє два типи самотності: істинну та тривожну. На його думку, істинна самотність може стати основою творчості та саморозуміння особистості, а тривожна – є перепоною в особистісному зростанні й

механізмом психологічного захисту [5, с. 112].

Представники екзистенційного підходу звертають увагу на те, що сам характер людського існування несе в собі драматизм відчуження і самотності. Понад усе самотність проявляє себе у певних граничних станах (як наприклад, «обличчям до смерті»). З огляду на це, науковці переконують у відсутності потреби «зняття» з людини цього стану, й наголошують на необхідності надання їй можливості усвідомлення й прийняття своєї самотності.

Чимало дослідників, розробляючи зміст поняття «самотність», акцент у власних дослідженнях здійснюють на чинниках, які є визначальними для її появи, відповідають за рівень її прояву. Узагальнюючи думки різних авторів, такі чинники, на нашу думку, можна об'єднати у дві групи:

індивідуально-психологічні чинники, до яких можна віднести тривожність, локус-контроль, самоідентифікацію, комунікативну компетентність, Я-концепцію, соціальний та емоційний інтелект, характерологічні риси, рефлексію, рівень домагань, механізми психологічного захисту, копінг-стратегії, самонавіювання, самооцінку та інтровертованість, емпатію, відчуженість (Л. Айвазян, Т. Довбій, Л. Колісник, І. Кон, Я. Коломинський, С. Корчагіна, К. Мустакас, Л. Пепло, Д. Рісмен, К. Роджерс, В. Сіляєва та ін.). Так, С. Корчагіна переконана, що домінування механізмів емпатії в структурі особистості, а та-

кож зниження самооцінки та обмеження механізмів самоідентифікації, сприяють появі у індивіда відчуття розгубленості, що призводить до персоналізації, тим самим «готуючи підґрунтя» для майбутньої самотності [4, с.44];

соціально-психологічні чинники – це чинники, за рахунок яких можна визначити самотність особистості в системі стосунків «Я – інші». Такі чинники детермінують появу відчуття самотності особистості залежно від міжособистісних стосунків людини, а саме: неприйняття групою, переорієнтація спілкування, розрив дружніх і/або любовних стосунків, відсутність кола спілкування та обмеження інтимних проявів (Р. Вейс, Т. Драгунова, Я. Коломинський, І. Кон, К. Мустакас, С. Малишева, Л. Сімеонова, А. Турубарова та ін.). Зокрема, Р. Вейс розглядав самотність як гостре епізодичне відчуття переживання й напруги, що пов'язане з дружніми або інтимними стосунками. Він вважав, що переживання є продуктом інтерактивного впливу фактора особистості та фактора ситуації [8, с.69].

Аналіз фахової літератури з проблеми самотності особистості (О. Дончева, С. Корчагіна, Є. Крупник, Б. Міюкович, М. Мовчан, Ю. Швалб та ін.) засвідчує неухильну потребу у виділенні компонентів переживання самотності, такими є: когнітивний (відособлення, ідентифікація), емоційний (прийняття, неприйняття), поведінковий (усамітнення, відчуження, ізоляція), мотива-

ційно-вольовий (самореалізація, дереалізація). Н. Гусейнова дотримується думки, що на різних складових переживання, самотність може видозмінюватись або набувати певного відтінку (в залежності від взаємодії компонентів) [3, с.17]. Наприклад, неусвідомлена самотність часто супроводжується негативними емоціями (емоційний компонент), може проявлятися у відчуженні (когнітивний компонент) і як негативний вихід переживання самотності може переходити в тяжкі порушення психіки людини (мотиваційно-вольовий компонент).

Т. Джонсон, Л. Пепло, В. Салдер у своїх роботах виділили типи самотності на основі чотирьох вимірів, кожен з яких є її окремим типом:

космічна самотність – найбільш складний тип. Проявляється у вірі людини в унікальність своєї долі чи причетності до величких історичних цілей. Космічна самотність близька до відчуження від реальності та досягнення людської долі. Таким чином, космічна самотність включає в себе теологічний аспект та виявляється близькою до «екзистенційної самотності» Р. Вейса;

культурна самотність, що проявляється у відчуженні від загальноприйнятих норм і цінностей, характеризується розривом між старою та новою культурою і поколіннями. Позначає втрату духовного зв'язку з соціальним середовищем;

соціальна самотність виникає внаслідок відчуття розлуки з близькою людиною. Вона

пов'язана з відчуттям емоційної та інтимної близькості [6, с. 172].

За основу виділення видів самотності ми взяли багатоступеневу класифікацію Г. Шагівалієвої, а також класифікації В. Андрусенка, Р. Вейса, С. Корчагіної й К. Мустакаса. В результаті аналізу наукових публікацій ми можемо виділити такі види самотності:

за рівнем взаємодії людини з оточуючим світом – фізична або просторова, комунікативна, духовна, культурна;

за тривалістю у часі – епізодична або хронічна;

за походженням – добровільна або примусова, тривожна, соціальна, емоційна;

за поведінковими проявами – дифузна, відчужуюча, дисоційована.

В. Андрусенко розглядає самотність як шанс для особистості: «...Душевна самотність – необхідний етап у визначенні можливостей свого «Я» як вільного самовизначення та самоствердження в світі» [1, с. 30]. Такий підхід визначає позитивну та розвиваючу роль самотності. В. Сіляєва описує самотність як важке емоційне переживання, пов'язане з руйнуванням глибинних очікувань особистості з приводу реалізації своїх можливостей, які визнаються важливою складовою людського буття [7, с. 33]. Виходячи з цих визначень можна зробити висновок, що самотність розглядається в двох аспектах: як психологічний стан, що є основою для росту суб'єктності,

рефлексії свого життя та відповідальності; як причина регресу особистості, крайньою точкою якого є суїцид.

Таким чином, систематизація наукової інформації про психологічний зміст і сутність поняття «самотність особистості» дозволила нам представити його у вигляді схематичної моделі, найбільш зручної для теоретичного узагальнення й подальшої емпіричної перевірки (див. рис. 1 на наступній сторінці).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Теоретичний аналіз проблеми самотності особистості, переконав в її багатоаспектності, актуальності й необхідності системного вивчення. Самотність, як певна форма ставлення особистості до навколишнього світу, викликається порушенням міжособистісної комунікації, супроводжується дисгармонійними переживаннями, провокує неадекватність самооцінки й самоприйняття, форматує неготовність вибудовувати адаптивну систему соціальних контактів.

Зроблений науковий дискурс дає можливість виокремлювати особливості психологічного феномену самотності, вибудовувати на цій основі перспективу цілісного його сприйняття. Поява у психології різноманітних підходів до вивчення самотності особистості доводить наявність у цьому понятті наукового змісту, який потребує подальшого теоретичного й експериментального дослідження.

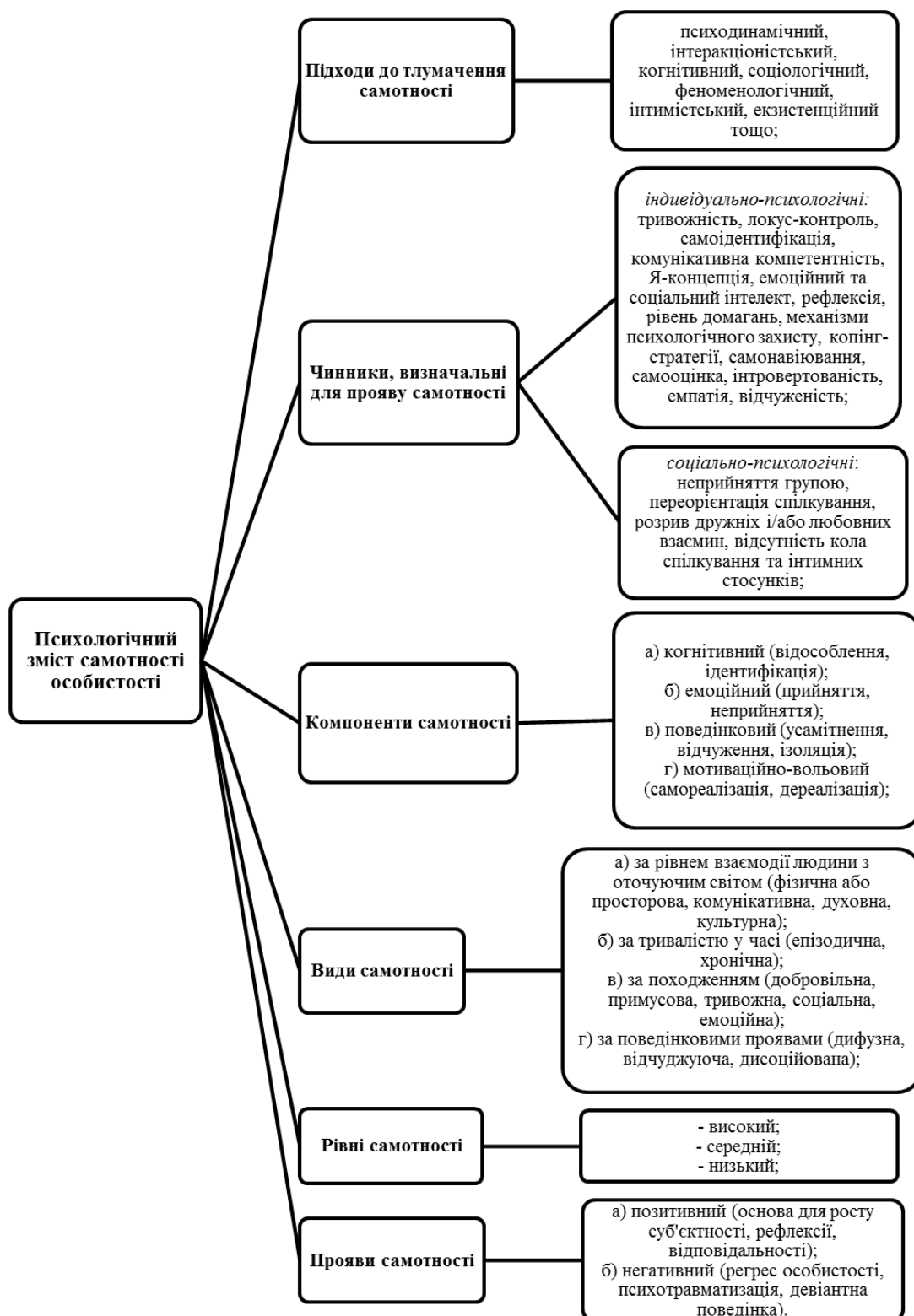


Рис. 1. Теоретична модель розуміння поняття «самотність особистості».

Перелік використаних джерел:

1. Андрусенко В. А. Словарь душевных и духовных терминов / В. А. Андрусенко. – Екатеринбург, 1993. – 30 с.
2. Айвазян Л. Ю. Феномен самотності та його визначення в сучасній психології / Л. Ю. Айвазян // Вісник Національного університету оборони України. – 2012. – №1. – С. 108-113.
3. Гусейнова Н. О. Самотність як суб'єктивне переживання / Н. О. Гусейнова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Вип. 1. – С. 17-19.
4. Корчагина С. Г. Генезис, виды и проявления одиночества: монография / С. Г. Корчагина. – М.: МПСИ, 2005. – 196 с.
5. Корчагина С. Г. Психология одиночества: учебное пособие / С. Г. Корчагина. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2008. – 226 с.
6. Пепло Л. Э. Одиночество и самооценка / Л. Э. Пепло, М. Мицели, Б. Мораш // Лабиринты одиночества: Пер. с англ. / Сост., общ. ред. и предисл. Н. Е. Покровского. – М.: Прогресс, 1989. – С. 169-191.
7. Сіляєва В. І. Жіноча самотність як психологічна проблема / В. І. Сіляєва // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – №4. – С. 33-35.
8. Трубникова С. Г. Психология одиночества (Генезис, виды, проявления): дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / С. Г. Трубникова. – Москва, 1999. – 195 с.

References (Transliteration):

1. Andrusenko V. A. Slovar dushevnykh y dukhovnykh terminov / V. A. Andrusenko. – Ekaterynburh, 1993. – 30 s.
2. Aivazian L. Yu. Fenomen samotnosti ta yoho vyznachennia v suchasni psykhologii / L. Yu. Aivazian // Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. – 2012. – №1. – S. 108-113.
3. Huseinova N. O. Samotnist yak sub'iektivne perezhivannia / N. O. Huseinova // Naukovyi visnyk

- Khersonskoho derzhavnoho universytetu. – 2013. – Vyp. 1. – S. 17-19.
4. Korchahyna S. H. Henezys, vydu y proiavlennia odynochestva: monohrafiya / S. H. Korchahyna. – M.: MPSY, 2005. – 196 s.
 5. Korchahyna S. H. Psykholohiia odynochestva: uchebnoe posobyie / S. H. Korchahyna. – M.: Moskovskiy psykhologo-sotsyalnyi ynstitut, 2008. – 226 s.
 6. Peplo L. E. Odynochestvo y samootsenka / L. E. Peplo, M. Mytsely, B. Morash // Labyryntu odynochestva: Per. s anhl. / Sost., obshch. red. y predysl. N. E. Pokrovskoho. – M.: Prohress, 1989. – S. 169-191.
 7. Siliaieva V. I. Zhinocha samotnist yak psykhologichna problema / V. I. Siliaieva // Praktychna psykhologiiia ta sotsialna robota. – 2000. – №4. – S. 33-35.
 8. Trubnykova S. H. Psykholohiia odynochestva (Henezys, vydy, proiavlennia): dys. ... kand. psykol. nauk: 19.00.01 / S. H. Trubnykova. – Moskva, 1999. – 195 s.

Kolomiets Lesia

Ph.D., senior lecturer of the chair of psychology and social work of the Mykhailo Kotsiubynsky Vinnitsa state pedagogical University, Vinnytsya (Ukraine)

Hryhoruk Evgeniia

The 4th year student of Training and research Institute of pedagogy, psychology, training of highly qualified specialists of the Vinnitsa state pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky, Vinnytsya (Ukraine)

**PSYCHOLOGICAL CONTENT AND
FACTORS OF LONELINESS
OF THE PERSONALITY**

ABSTRACT

The article deals with psychological content and factors of loneliness of the individual. The authors pay attention to the contradictions on the theoretical and empirical levels of perception of this phenomenon, and the need for its translation to the rank relevant to the modern scientific perception.

The problem of loneliness is considered from the point of view of various approaches as in the negative (destructive factor in the development of the individual) and positive (a necessary stage of self-acceptance and self-understanding) aspects. A negative connotation of loneliness signs in scientific publications representatives of the psychodynamic, interaccounting, cognitive, sociological and phenomenological approaches. At the same time, a kind of positive assessment of the state of loneliness can be traced in timescom and existential-humanistic approaches.

The authors identify two groups of factors that provoke loneliness, individually-psychological (anxiety, locus of control, identity, communicative competence, self-concept, social and emotional intelligence, character traits, reflection, level of aspiration, psychological defense mechanisms, coping strategies, self-hypnosis, self-esteem and introversion, empathy, detachment), and socio-psychological (rejection by a group, the reorientation of communication, the rupture of friendly and/or romantic relationships, no social circle, and limitations of intimate manifestation).

In the article the components of the experience of loneliness are analyzed: cognitive (alienation, identity), emotional (acceptance, rejection), behavioral (solitude, alienation, isolation), motivational and volitional (self-realization, derealization).

On the basis of a detailed analysis of theoretical sources we show the types of loneliness:

the level of human interaction with the environment (physical or spatial, communicative and spiritual, cultural); duration in time (episodic and chronic); by origin (voluntary and involuntary, disturbing, social, emotional); behavioral manifestations (diffuse, accugauge, dissociada).

We developed a schematic model, the most convenient for theoretical generalizations and further empirical verification. Authors also have made scientific discourse allows one to identify characteristics of the psychological phenomenon of loneliness, to build on this basis, the author's holistic perspective of its perception.

Keywords: loneliness, personality, types of loneliness, the components of the loneliness, factors loneliness, theoretical approaches to the definition of loneliness.

Коломиец Леся Игоревна

Кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры психологии и социальной работы Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского, г. Винница (Украина)

Григоруک Евгения Васильевна

Студентка 4 курса Учебно-научного института педагогики, психологии, подготовки специалистов высшей квалификации Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского, г. Винница (Украина)

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ И ФАКТОРЫ ОДИНОЧЕСТВА ЛИЧНОСТИ

Аннотация. Статья посвящена проблеме психологического содержания и факторов одиночества личности. Авторы обращают внимание на имеющиеся противоречия на теоре-

тичеському і емпіричеському рівнях сприйняття данного явлення, акцентують на необхідності його переведення в ранг актуальних для сучасного наукового сприйняття.

Проблема самотності розглядається з точки зору різних підходів як в негативному (деструктивний фактор розвитку особистості), так і позитивному (необхідний етап самоприйняття і самопізнання) аспектах. Негативна окраска семантики поняття «самотність» звучить в наукових публікаціях представителів психодинамічного, інтеракціоністського, когнітивного, соціологічного і феноменологічного підходів. В той же час, своєобразна позитивна оцінка стану самотності прослідковується в інтимістському і екзистенціально-гуманістическому підходах.

Автори виділяють дві групи факторів, провокуючих самотність - індивідуально-психологічні (тревожність, локус-контроль, самоідентифікація, комунікативна компетентність, Я-концепція, соціальний і емоціональний інтелект, характерологічні риси, рефлексія, рівень притязань, механізми психологічної захисти, копінг-стратегії, самовнушення, самооцінка і інтровертованість, емпатія, відчужденість) і соціально-психологічні (неприємство групою, переорієнтація спілкування, розрив дружеских і / або любовних відносин, відсутність кола спілкування і обмеження інтимних проявлень).

Проаналізовані компоненти переживання самотності: когнітивний (обособлення, ідентифікація), емоціональний (прийняття, неприйняття), поведінчеський (злиття, відчуждення, ізоляція), мотиваційно-вольовий (самореалізація, дереалізація).

На основі детального аналізу теоретических джерел відзначені види самотності: за рівнем взаємодії людини з оточуючим світом (фізическе або просторове, комунікативне, духовне, культурне); за тривалістю во часі (епізодическе, хроническе); за походженню (добровільне і примусове, тривожне, соціальне, емоціональне); за поведінчеськими проявленнями (диффузне, відчуждаюче, дисоціюване).

Розроблено схематичну модель самотності, найбільш зручну для теоретического узагальнення і подальшої емпіричеської перевірки. В процесі зробленого наукового дискурсу виділені особливості психологічеського феномена самотності, побудована на цій основі перспектива його цілісного сприйняття.

Ключеві слова: самотність особистості, види самотності, складові самотності, фактори самотності, теоретическі підходи до визначення самотності.

Дата отримання статті: 24.04.2017

Дата рекомендації до друку: 28.04.2017